

Stručni rad / Professional Paper

Primljen / Received: 16.10.2019.

UDK: 316.422:342.924(497.6)

**MODERNIZACIJA UPRAVNOG SPORA U BOSNI I HERCEGOVINI
MODERNIZATION OF THE ADMINISTRATIVE DISPUTE IN BOSNIA
AND HERZEGOVINA**

Dženan Alić, MA iur.

Fakultet za upravu
Univerziteta u Sarajevu
alic.dzenan@gmail.com

Selma Talić, BA uprave

Fakultet za upravu
Univerziteta u Sarajevu
selma.talic95@hotmail.com

Sažetak

Upravno-sudsko procesno pravo nastalo je u XX stoljeću, i razvijalo se u zavisnosti od oblika i stepena razvijenosti sudske kontrole rada organa uprave u pojedinim državama. Danas se pravna kontrola njihovog rada vrši preko kontrole upravnih akata, bilo kao unutrašnje (upravne) kontrole, redovne i vanredne (kontrola zakonitosti i cjelishodnosti), bilo putem spoljne odnosno sudske kontrole zakonitosti upravnih akata. Kontrola, također, može biti po službenoj dužnosti vršioca kontrole i po zahtjevu ovlaštenog subjekta da mu se pruži pravna zaštita. Pravo upravno-sudska kontrola pravnih akata uprave najrazvijenija je u onim državama koje su za vršenje izvanjske kontrole rada organa uprave obrazovale posebne upravne sudove (Francuska, Austrija, Njemačka i druge zapadne države). Po uzoru na njih, posebni upravni sudovi u bivšoj Jugoslaviji nastali su 1952. godine. Do tada se sudska kontrola rada organa javne uprave provodila u vrlo ograničenom obimu. Upravni spor je u određenom smislu produžetak upravnog postupka. Kada nadležni organ okonča upravni postupak, a to je onda kada donese konačan upravni akt, protiv kojeg nezadovoljna stranka nema mogućnosti da upotrijebi redovno pravno sredstvo (žalbu), onda nastaje spor između nje i nadležnog organa. Prema tome, upravni spor je spor o zakonitosti upravnog akta nastao između stranaka i nadležnih organa nakon okončanja upravnog postupka.

Ključne riječi: upravni spor, upravni akt, upravni postupak.

Abstract

Administrative-judicial procedural law was created in the 20th century, and it developed, depending on the form and degree of development of judicial control over the work of administrative bodies in certain countries. Today, legal control of their work is done through the control of administrative acts, either as internal (administrative) control, regular and extraordinary (control of legality and integrity), either through external or judicial control of the laws of administrative acts. Control, also, may be ex officio by the controller and, at the request of an authorized entity, to be provided with legal protection. The right to administrative-judicial control of the legal acts of the administration is most developed in those countries that have been trained by special administrative courts (France, Austria, Germany and other Western states) for performing external control over the work of administrative bodies. According to them, special administrative units in the former Yugoslavia were founded in 1952. Until then, the judicial control of the work of the public administration was carried out to a very limited extent. Administrative dispute is, in a sense, an extension of the administrative procedure. When the competent authority finishes the administrative procedure, which is when it adopts the final administrative act, against which the dissatisfied party has no possibility to use a regular legal remedy (appeal), then a dispute arises between it and the competent authority. Accordingly, the administrative dispute is a dispute over the legality of an administrative act between the parties and the competent authorities after the completion of the administrative procedure. law.

Key words: administrative dispute, administrative act, administrative procedure.

1. MATERIJALNI POJAM UPRAVNOG SPORA

Materijalni pojam upravnog spora polazi od karakterističnog materijalno-pravnog obilježja upravnog spora. Najčešće su to predmet i stranka upravnog spora. Predmet upravnog spora označen je kao razlog njegovog vođenja, dok u vezi sa shvaćanjem stranke upravni spor postoji uvijek kada se kao stranka u upravnom sporu pojavljuje uprava.

Shvatanja koja uzimaju predmet spora kao bitan element ističu da je upravni spor onaj spor kojemu je predmet upravni akt; tj. upravni spor postoji kada se pri rješavanju upravnog spora radi o primjeni upravnog prava.

Materijalno shvatanje pojma upravnog spora polazi od toga da upravni spor ima izvjesne sadržinske ili materijalne karakteristike. Upravni spor po materijalnom shvaćanju predstavlja također spornu situaciju koju rješava nadležni sud u kojoj je, bez obzira na broj stranaka u sporu, jedna stranka obavezno organ javne uprave koji se javlja kao donosilac upravnog pojedinačnog akta povodom kojeg je nastao spor.¹

2. FORMALNI POJAM UPRAVNOG SPORA

Za razliku od materijalnog pojma upravnog spora, shvatanja koja određuju učesnike i predmet spora, upravni spor u formalnom smislu uzima karakteristična formalno-pravna obilježja za njegovo definiranje.

Najčešće se formalno shvatanje pojma upravnog spora vezuje za tri formalnopravna elementa i to: prirodu suda koji raspravlja spor, posebnost postupka koji se vodi pred sudom, profil stranaka koje učestvuju u sporu.²

Formalno shvatanje upravnog spora polazi od organizacijskih i formalnih kriterija, imajući u vidu da upravne sporove rješavaju posebni upravni sudovi po posebnom sudskom postupku. Formalni pojam upravnog spora kod nas se ne može prihvatiti s obzirom da upravne sporove rješavaju sudovi opće nadležnosti.

3. OSNOVNA NAČELA UPRAVNOG SPORA

Osnovna načela upravnog spora nisu eksplicitno utvrđena zakonom o upravnim sporovima kao što je to slučaj u upravnom postupku gdje su načela sadržana odmah na samom početku Zakona o upravnom postupku.³ Upravni spor jeste vid upravno-sudske kontrole u čijem postupku odluku donosi sud, dok upravni postupak ne izlazi iz okvira organa uprave i u njemu je sadržana samo upravna kontrola upravnog akta.

Načela upravnog spora proizlaze iz zakona o upravnim sporovima i ona karakteriziraju spor kao upravno sudski postupak. Načela upravnog spora

¹ Delmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo, str. 210.

² Ibid str. 210.

³ Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.)

su: načelo zakonitosti, načelo dispozicije stranaka, načelo oslanjanja suda na utvrđeno činjenično stanje u upravnom postupku, načelo suđenja po sucu pojedincu odnosno zbornog suđenja, načelo sudskog odlučivanja u nejavnoj sjednici, načelo pravosnažnosti i obaveznosti upravno-sudskih odluka, načelo o supsidijarnoj i shodnoj primjeni ZUP-a, načelo o upotrebi jezika u postupku i načelo o snošenju troškova postupka.⁴

4. VRSTE UPRAVNIH SPOROVA

Upravni sporovi mogu se podijeliti na prilično veliki broj vrsta, zavisno od cilja i predmeta spora koji se u postupku sudske kontrole upravnog akta ostvaruje. M. Kamarić - I. Festić kao osnovnu podjelu navode tri vrste upravnih sporova, i to: sporove o zakonitosti upravnog akta i sporove pune jurisdikcije, prethodne i naknadne upravne sporove i objektivne i subjektivne upravne sporove.⁵

Opravdana podjela koja obuhvata četiri osnovne vrste upravnih sporova su: spor o zakonitosti upravnog akta odnosno spor za poništenje upravnog akta, spor pune jurisdikcije, prethodni i naknadni upravni sporovi i objektivni i subjektivni upravni sporovi.⁶ Ova podjela uglavnom se zasniva na ovlaštenjima koja sud ima prilikom rješavanja upravnog spora. Ostale vrste koje pojedini autori navode čini se da spadaju u sferu pojmovnog određivanja upravnog spora koji je postojao u ranijem periodu ili koji je vezan za materijalna gledišta koja imaju širi pojam od pojma upravnog sudovanja.

4.1. Spor o zakonitosti upravnog akta

Spor o zakonitosti upravnog akta jeste takav spor u kojem se ocjenjuje samo zakonitost upravnog akta. Smatra se da spor o zakonitosti upravnog akta postoji onda kad je sud ovlašten da ocjeni je li upravno rješenje koje je predmet upravnog spora zasnovano na zakonu. To znači da rješavanje spora nije vezano za suštinu upravne stvari, nego isključivo na davanje ocjene može li upravni akt ostati u pravnom prometu sa svim posljedicama koje takav akt nosi ili akt kao nezakonit treba eliminirati iz pravnog prometa.

Ukoliko sud utvrdi da je upravni akt nezakonit, on će ga poništiti, a organ čiji je akt poništen dužan je donijeti novi upravni akt u skladu s pravnim shvaćanjem i primjedbama suda, kada se radi o stvari u kojoj je potrebno donijeti novi akt.

⁴ Dedić, S. (2001). Upravno procesno pravo, Magistrant Sarajevo, Bihać – Sarajevo

⁵ Kamarić M. – Festić I. (1997). Upravno pravo, Pravni fakultet u Sarajevu, Sarajevo.

⁶ Đelmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo, str. 213.

4.2. Spor pune jurisdikcije

Spor pune jurisdikcije jeste takav spor u kojem je sud ovlašten, ne samo da utvrđuje je li upravno rješenje zakonito nego rješava i samu upravnu stvar. Sud u donošenju odluke ne ograničava se samo na ocjenu zakonitosti upravnog akta nego ima mnogo šira ovlaštenja.

Sporovi pune jurisdikcije dijele se zavisno od sljedećeg:

- a) Predmet upravnog spora pune jurisdikcije jeste utvrđivanje zakonitosti upravnog akta, što predstavlja njegovu opću karakteristiku, zatim rješava zahtjev za povrat stvari, to donosi odluku o naknadi štete koja je nanesena tužiocu izvršenjem upravnog akta;
- b) Sud sam rješava upravnu stvar i donosi meritornu odluku u vidu presude: To će se dogoditi ako nadležni organ nakon poništenja upravnog akta donese drugi upravni akt protivan pravnom shvaćanju suda ili koji je protivan primjedbama suda u pogledu postupka, pa tužilac podnese novu tužbu, sud će poništiti osporeni upravni akt i, po pravilu, sam riješiti upravnu stvar.⁷ Sud u upravnom sporu može riješiti stvar meritorno i slučaju šutnje uprave.

4.3. Prethodni i naknadni upravni sporovi

Podjela na prethodni i naknadni upravni spor vezana je za postojanje ili nepostojanje upravnog akta protiv kojeg je pokrenut upravni spor.

Prethodni upravni spor predstavlja sudski postupak koji podrazumijeva vođenje spora protiv upravnog akta koji uopće nije donesen.⁸ Ovaj spor nastaje zbog tzv. šutnje uprave i usmjeren je protiv pojedinčnog akta negativne sadržine.

Naknadni upravni spor podrazumijeva vođenje spora protiv donesenog upravnog akta, znači da se upravni spor, de facto i de jure, vodi o njegovoj zakonitosti.⁹ Kod ove vrste sporova postupanje suda uvijek se odvija nakon izdavanja upravnog akta.

⁷ Ibid, str. 216

⁸ Đelmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo, str. 216.

⁹ Ibid, str. 216.

4.4. Objektivni i subjektivni upravni sporovi

Podjela upravnih sporova na objektivne i subjektivne upravne sporove pojedini autori različito su postavili, zavisno od kriterija koji su uzeti kao osnova za pojedine vrste. Prema jednom mišljenju, prvi kriterij pri podjeli na objektivne i subjektivne upravne sporove vezan je za subjektivne i objektivne pravne situacije.

Nesporno je da se objektivna pravna situacija stvara aktima općeg karaktera. S tim u vezi objektivni upravni spor takva je vrsta spora koja se vodi zbog povrede objektivnog prava odnosno radi zaštite objektivne zakonitosti.

Dakle, pod subjektivnim upravnim sporom podrazumijevamo onaj spor koji kao svoj predmet ima individualni upravni akt. Ova vrsta spora može se pokrenuti tužbom kad je došlo do povrede prava jedne strane u upravnom sporu, a pokrene se od onog lica čija su subjektivna prava ili pravni interesi povrijeđeni pojedinačnim upravnim aktom.¹⁰

5. PREDMET UPRAVNOG SPORA

Zakonske odredbe velikog broja pravnih sistema uglavnom su saglasne da se upravni spor može voditi samo protiv upravnog akta.¹¹ Osnovna karakteristika upravnog akta je, da se njim rješava o nekom pravu ili obavezi fizičkog ili pravnog lica, a donose ga organi uprave i ustanove odnosno pravna lica kojima je povjereno vršenje javnih ovlaštenja.

Teorija procesnog upravnog prava različito razmatra načine određivanja predmeta upravnog spora. Postoje dva osnovna sistema koja su usmjerena na kontrolu rada organa javne uprave i oblike njihove djelatnosti. To su: sistem generalne klauzule i sistem enumeracije.¹²

Sistem opće ili generalne klauzule jeste sistem preko kojeg se određuje obim sudske kontrole zakonitosti upravnih akata iz svih upravnih oblasti.

Pored sistema generalne (opće) klauzule postoji i tzv. sistem enumeracije ili nabiranja prema kojem se upravni spor može voditi samo protiv upravnih akata koji su izričito navedeni u zakonu. To nabiranje može obuhvatiti kako

¹⁰ Đelmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo, str. 217.

¹¹ Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.), član 9.

¹² Đelmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo,, str. 218.

organe koji donose upravne akte, tako i upravnu materiju odnosno upravnu oblast koju upravno-sudski spor rješava u postupku.

Pored naprijed navedenih sistema u teoriji upravnog prava postoji i treći sistem, a on glasi: sistem opće (generalne) klauzule kombiniran sa sistemom negativne enumeracije. On podrazumijeva da se upravna kontrola sudova može vršiti protiv upravnih akata u svim materijama i bez obzira na organ koji je donio upravni akt, dok zakon samo nabraja upravne materije u vezi s kojima nije dozvoljeno vođenje upravnog spora.

Prema pozitivnom zakonodastvu u Bosni i Hercegovini “upravni spor može se voditi samo protiv konačnog upravnog akta,”¹³ kojim se rješava upravna stvar. Zakon određuje upravni akt kao akt kojim nadležni organ rješava o izvjesnom pravu ili obavezi pojedinca ili pravnog lica u nekoj upravnoj stvari.

5.1. Subjekt upravnog spora

Rješavanje upravnih sporova povodom upravnog akta pretpostavlja postojanje određene strukture koja se sastoji iz sljedećih triju elemenata: stranke u upravnom sporu, predmeta upravnog spora i suda koji je nadležan za vođenje postupka u upravnom sporu.¹⁴

Rješavanje upravnih sporova u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj u nadležnosti je kantonalnog suda i okružnih sudova prema sjedištu prvostepenog organa odnosno njegove organizacione jedinice, dok rješavanje upravnih sporova koji su vezani za upravnu djelatnost institucija Bosne i Hercegovine pripada Sudu Bosne i Hercegovine. Sudovi rješavaju upravne sporove u postupcima u kojim sudi sudac pojedinac, a samo izuzetno, kada se radi o složenim predmetima, sudovi sude u vijećima od trojice sudaca, o čemu odlučuje predsjednik vijeća.¹⁵ Sjedište donosioca upravnog akta isključivo određuje nadležnost kantonalnog suda u Federaciji BiH, kao i okružnog suda u Republici Srpskoj, dok je nadležnost Državnog suda Bosne i Hercegovine Zakonom o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine ustanovljena pred Sudom Bosne i Hercegovine.¹⁶

¹³ Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.), član 8.

¹⁴ Đelmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo, str. 222.

¹⁵ Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.), članovi 5. i 6.

¹⁶ Zakon o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 19/2002.)

5.2. Stranke u upravnom sporu

U upravnim sporovima kao njegovi obavezni učesnici javljaju se svi oni subjekti koji po bilo kojem osnovu moraju učestvovati u njemu. Prije svega su to: tužilac i tuženi. Oni su obavezni učesnici upravnog spora. Pravno pravilo koje glasi *nemo iudex sine actore* (nema suda bez tužioca), potvrđuje da se bez bez tužitelja i tuženog ne može voditi upravni spor.

1) Tužilac

Zakonodavac je predvidio da u upravnom sporu tužilac može biti građanin, pravno lice i druga lica, ukoliko smatraju da im je pravnim aktom povrijeđeno neko pravo ili neposredni lični interes zasnovan na zakonu.¹⁷

Organ državne uprave, služba za upravu, poslovna jedinica privrednih i drugih društava, naselje ili grupa lica i slično, iako nemaju svojstvo pravnog lica, mogu pokrenuti upravni spor ako mogu biti nosiocima prava i obaveza o kojima se rješavalo u upravnom postupku.

2) Tuženi

Organ protiv čijeg se upravnog akta vodi upravni spor, također je stranka u upravnom sporu koju nazivamo tužena strana ili tuženi u upravnom sporu. Tužena strana u upravnom sporu uvijek je organ kojem se osporava upravni akt. Kao što smo ranije napomenuli, pod pojmom organ prema ZUS-u,¹⁸ podrazumijevaju se organi uprave i institucije Bosne i Hercegovine, uprave i upravne ustanove Federacije i kantona, uprave i upravne ustanove Republike Srpske, uprave i upravne ustanove Brčko Distrikta BiH, gradonačelnik i općinski načelnik i gradske i općinske službe za upravu, kao i institucije koje imaju javna ovlaštenja kad u vršenju javnih ovlaštenja rješavaju u upravnim stvarima.

3) Zainteresirano lice

Zainteresirano lice u upravnom sporu ima položaj stranke kao treća osoba kojoj bi poništenje osporenog upravnog akta neposredno bilo na štetu. Zainteresirano lice uvijek će postojati u upravnom sporu kad je osporenim rješenjem odlučeno o upravnoj stvari koja se tiče dvaju lica ili više njih koja su u upravnom postupku učestvovala sa suprotnim interesima, pa je postupak

¹⁷ Zakon o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 19/2002.), član 14.

¹⁸ Ibid, član 17.

okonačan donošenjem osporenog rješenja u korist jedne stranke, a na štetu protivne stranke koja zbog toga navedeno rješenje pobija u upravnom sporu.¹⁹

5.3. Tužba u upravnom sporu

Upravni spor pokreće se tužbom koju podnosi tužilac kao stranka i obavezni učesnik u upravnom sporu. Upravni spor se vodi, isključivo po zahtjevu stranke, što znači da u vezi s tužbom u upravnom sporu važi pravna maksima *ne procedat iudex ex officio* (spor se ne može pokrenuti po službenoj dužnosti) i u tome se ona razlikuje od upravnog postupka koji se vodi i po službenoj dužnosti, a i po zahtjevu stranke.

Tužba se podnosi u roku od 30 dana od dana dostavljanja upravnog akta stranci koja podnosi tužbu. Isti zakonski rok važi i za nadležnog javnog pravobranioca, kao i za ombudsmena kada su ovlašteni za podnošenje tužbe ako im je dostavljen upravni akt. U slučaju da im upravni akt kojim je riješena upravna stvar nije dostavljen, tužbu mogu podnijeti u roku od 60 dana od dana dostavljanja upravnog akta stranci u čiju je korist upravni akt donesen. Tužba se predaje nadležnom sudu neposredno ili mu se šalje poštom preporučeno, može se izjaviti i na zapisnik kod nadležnog suda ili bilo kojeg drugog suda. Dan predaje tužbe pošti preporučeno odnosno dan izjavljivanja tužbe na zapisnik, smatra se danom predaje tužbe nadležnom sudu.

Sama činjenica da se upravni spor nikada ne vodi po službenoj dužnosti, što znači da je angažman suda uvijek iniciran tužbenim zahtjevom stranke, ne znači da "svaka" stranka, bilo fizičko ili pravno lice, ima pravo pokretanja upravnog spora.

Tužba ima svoju formalnu i svoju materijalnu stranu. U tužbi se mora navesti: ime, prezime i mjesto stanovanja odnosno naziv i sjedište tužioca i tuženog, broj i datum upravnog akta protiv kojeg je podnesena tužba, zakonski razlog za pobijanje upravnog akta, kao i u kom pravcu i obimu se predlaže poništavanje upravnog akta i potpis podnosioca.²⁰

¹⁹ Đelmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo, str. 226.

²⁰ Đelmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo, str. 229.

5.4. Tužba u slučaju „šutnje uprave“

U praksi se događa da organi i institucije s javnim ovlaštenjima ne donesu u roku ili nikako akt koji je stranka tražila. Da bi se takva mogućnost spriječila i osigurala upravno-sudska kontrola rada uprave, zakonom je predviđeno da stranka može pokrenuti upravni spor i kada nadležni organ protiv nje ne donese upravno rješenje u rokovima koji su zakonski određeni.

Ukoliko u zakonskom roku po zahtjevu stranke prvostepeni organ nije donio rješenje protiv kojeg zakonom nije dozvoljena žalba odnosno ako drugostepeni organ nije u roku od 30 ili određenom kraćem roku koji je određen posebnim propisom nije donio rješenje po žalbi niti ga je donio po zahtjevu upravne inspekcije kojoj se stranka obratila, ona može pokrenuti upravni spor kao da joj je žalba odbijena.²¹

5.5. Postupak suda po tužbi u upravnom sporu

Postupak upravno-sudske kontrole i donošenje odluke o zakonitosti osporenog upravnog akta zahtijeva ispunjenje uvjeta da bi se postupak uopće vodio. Ti su uvjeti formalnopravnog i materijalnopravnog karaktera. Stoga postupak po tužbi u upravnom sporu može teći u dvije faze: prethodni postupak po tužbi i redovni postupak po tužbi.

Svrha prethodnog postupka po tužbi u upravnom sporu je upravo u tome da se utvrdi postojanje formalnoprocesnih pretpostavki podnesene tužbe, od čega zavisi nastavak postupka u upravnom sporu. To znači da se u ovoj fazi upravno-sudskog postupka razmatra elementarna formalnoprocesna podobnost osporenog upravnog akta za ocjenjivanje njegove zakonitosti.

Kada razmotri ispravnost tužbe u pogledu potpunosti, urednosti, blagovremenosti, dopuštenosti i izjavljenosti od ovlaštenog lica, sud ima sljedeće mogućnosti: odbaciti tužbu ili poništiti upravni akt bez dostavljanja tužbe na odgovor.

1) Odbacivanje tužbe

Odbacivanje tužbe predstavlja ovlaštenje suda da onemogući pokretanje i vođenje postupka u upravnom sporu iz formalnih razloga. Nadležni sud će

²¹ Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.), član 10.

rješenjem odbaciti tužbu²², razloga koji su zakonom određeni, a to su: da je tužba neblagovremena, bilo da je prijevremena ili da je zakasnjela ili je podnesena od neovlaštenog lica, da akt koji se tužbom osporava nije upravni akt, da je očigledno da se upravnim koji se tužbom osporava ne dira u pravo tužioca ili u njegov neposredni lični interes zasnovan na zakonu, da se protiv upravnog akta koji se tužbom osporava mogla izjaviti žalba, ali da žalba nije izjavljena, da je riječ o stvari o kojoj se prema odredbama ZUS-a, ne može voditi upravni spor i da već postoji pravomoena sudska odluka donesena u upravnom sporu o istoj stvari.²³

5.6. Rješavanje upravnog spora

Zakonitost upravnog akta ocjenjuje se u granicama tužbenog zahtjeva na osnovu činjenica koje su utvrđene u upravnom postupku. Stoga sud nije vezan razlozima podnošenja tužbe.

Zavisno od toga kakvo činjenično stanje utvrdi, u odnosu ono koje je prethodno utvrđeno u upravnom postupku, sud će uvažiti tužbu i poništiti osporeni upravni akt, odnosno, odbiti će tužbu kao neosnovanu. Sud će presudom odbiti tužbu kao neosnovanu ukoliko nađe da tužbeni zahtjev nije opravdan, a samim tim nije zasnovan na zakonu.

Sud je u konkretnom slučaju ovlašten odbiti tužbu kao neosnovanu, isto kao što je ovlašten tužbu uvažiti i poništi pobijani upravni akt.

Rješavanje upravnog spora zasniva se na sljedećim načelima: sud rješava spor na osnovi činjenica koje su utvrđene od organa u upravnom postupku,²⁴ zakonitosti upravnog akta sud ispituje u granicama zahtjeva iz tužbe i pri tom je vezan razlozima iz tužbe,²⁵ sud rješava spor u nejavnoj sjednici,²⁶ upravni spor se rješava presudom.²⁷

²² Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.), član 25.

²³ Kamarić M. – Festić I. (1997). Upravno pravo, Pravni fakultet u Sarajevu, Sarajevo.

²⁴ Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.), član 33.

²⁵ Ibid, član 34.

²⁶ Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.), član 28.

²⁷ Ibid, član 36.

Ukoliko sud ustanovi da je tužba i tužbeni zahtjev zasnovan na zakonu i da je, stoga, upravni pojedinačni akt koji se tužbom pobija, nezakonit, sud će donijeti presudu kojom se poništava takav upravni pojedinačni akt.

U svim slučajevima u kojima ne odlučuje presudom, sud donosi rješenje. Protiv odluke donesene u upravnom sporu žalba se ne može izjaviti.

- 1) Rješavanje upravnog spora na osnovu činjenica koje su utvrđene u upravnom postupku

U vezi s rješavanjem upravnog spora na osnovu činjenica koje su utvrđene od upravnog organa, sud cijeni zakonitost osporenog upravnog akta sa stanovišta materijalnopravne i formalnopravne zakonitosti. Formalnopravna zakonitost vezana je za pravilno i potpuno utvrđeno činjenično stanje.

Ukoliko se dispozitiv osporenog rješenja sastoji iz dvije tačke ili više njih, a tužbom se osporava zakonitost samo u pogledu pojedinih tačaka, sud će se ograničiti samo na te tačke koje je tužilac obuhvatio tužbenim zahtjevom.

Presudom kojom se poništava upravni akt, sud ne rješava spor meritorno, nego se ponštavanjem upravnog akta nalaže organu uprave kako da ispravi ustanovljene nedostatke. Sud se ne izjašnjava o spornom pravnom pitanju, nego ulazi u analizu materijalnopravne strane upravnog akta. Upravni organ ima zadatak otkloniti nedostatke i donijeti novo rješenje koje će biti zakonito.

Sud može sam utvrđivati činjenice, nakon što, donese presudu kojom poništava upravni akt. Na osnovu činjenica koje bude sam utvrdio, sud će riješiti upravni spor ukoliko ustanovi: da bi poništenje upravnog akta i ponovno vođenje upravnog postupka za tužioca moglo izazvati štetu koja bi se teško mogla popraviti,

- 1) da je na osnovu javnih isprava i drugih dokaza u spisima predmeta očigledno da je činjenično stanje drugačije od onoga kako je utvrđeno u upravnom postupku;
- 2) da je u istom sporu već jednom poništen upravni akt, a nadležni organ nije u potpunosti postupio po presudi.

Presuda koju donese sud riješit će upravni spor meritorno. To znači da se presudom biti riješeno i sporno pravno pitanje. Zakonodavac je ovlastio sud da sam riješi upravnu stvar, samo ukoliko podaci upravnog postupka pružaju pouzdan osnov za rješenje upravnog spora i ukoliko to dozvoljava priroda upravne stvari. Upravni spor se ipak ne rješava kao spor pune jurisdikcije, imajući u vidu, da su za takve sporove potrebna posebna stručna znanja.

- 2) Zakonitosti upravnog akta sud ispituje u granicama zahtjeva iz tužbe i pri tom je vezan razlozima iz tužbe

Zakonitost osporenog upravnog akta sud ispituje u granicama tužbenog zahtjeva koji je rezultat stranačke maksime koja važi u upravnim sporovima. Tužbenim zahtjevom tužilac traži poništavanje upravnog akta u cijelosti ili samo u onom dijelu u kojem tužiocu nije priznato određeno pravo u onom obimu u kojem je on to tražio.

Pravo ili pravni interes stranke moraju biti utvrđeni od suda. Taj činilac može biti naveden u tužbi kao razlog pobijanja upravnog akta.

Sud nije njim vezan i kada razlog uopće nije naveden, sud će tužbu uzeti u postupak. Isto će postupiti sud ako tužilac u tužbi zahtijeva poništavanje upravnog akta u cijelosti ili djelimično, a rješenju koje se tužbom osporava postoje razlozi ništavnosti. Sud će takav akt oglasiti ništavnim.

- 3) Sud rješava spor u nejavnoj sjednici

Rješavanje upravnog spora u nejavnoj sjednici podrazumijeva da sud rješava spor bez prisustva tužioca i tuženog, odnosno zainteresiranog lica.

Također, ukoliko sud sam utvrđuje činjenično stanje, ni tada nije dužan zakazati i održati usmenu raspravu, nego svoju odluku može donijeti na nejavnoj sjednici.

Bez obzira što je odlučivanje u upravnom sporu na nejavnoj sjednici pravilo, a usmena rasprava izuzetak, stranke mogu zatražiti da prisustvuju nejavnom rješavanju ili da se u predmetu održi javna rasprava samo u tužbi ili u odgovoru na tužbu.²⁸

- 1) Presuda kojom se tužba odbija — to su one presude koje se donose kad tužbeni zahtjev nije zasnovan na zakonu odnosno kad je tužba neosnovana ili neopravdana.
- 2) Presuda kojom se tužba usvaja i poništava se upravni akt u cijelosti ili djelimično — to su presude koje se donose kad je tužbeni zahtjev opravdan odnosno kad je zasnovan na zakonu, kao i presude u slučaju „šutnje uprave”.

²⁸ Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 11/05 /02.03.2005.), član 28.

5.7. Rješavanje upravnog spora u slučaju „šutnje uprave“ državnog organa

Kad je tužba podnesena iz razloga „šutnje uprave” odnosno kada upravni akt nije donesen po zahtjevu stranke odnosno po žalbi stranke, to se po zakonu smatra kao da je zahtjev odnosno žalba odbijena, pa ukoliko sud nađe da je tužba opravdana i da je podnesena nakon što se stranka zahtjevom obratila organu upravne inspekcije, pa taj organ nije reagirao u roku od 30 dana, presudom će uvažiti tužbu i istovremeno odrediti u kojem smislu će nadležni organ donijeti rješenje.

6. SUDSKE ODLUKE U UPRAVNOM SPORU

Rješenja i presude jesu dvije vrste odluka kojim se autoritativno, meritorno i konačno odlučuje o tužbenom zahtjevu u upravnim sporovima.

U krivičnom i parničnom postupku rješenjem se po pravilu odlučuje o pojedinim procesnim pitanjima, a samo izuzetno i meritorno. U upravnom postupku rješenjem se odlučuje meritorno, tj. rješava se sam predmet postupka. U upravnom postupku rješenje je odluka kojom se odlučuje o stvari koja je predmet upravnog postupka.

Konačno rešenje koje donosi državni organ ili samoupravna organizacija ili zajednica u vršenju javnih ovlaštenja u upravnom postupku ima sve osobine upravnog akta u smislu ZUS-a i može biti predmetom upravnog spora pod uvjetima iz toga zakona. U upravnom sporu sud donosi dvije vrste odluka, a to su: rješenja i presude.

7. RJEŠENJE U UPRAVNOM SPORU

Sud u upravnom sporu donosi rješenje u slučajevima kad se upravni spor okončava bez donošenja odluke o zakonitosti upravnog akta. Rješenje kojim se okončava trajanje upravnog spora donosi se u dva slučaja:

- a) kad se tužba odbacuje kao neuredna i zbog formalnih nedostataka. Radi se o tužbi koja je podnesena neblagovremeno, bilo da je zakašnjela, bilo da je preuranjena ili je očigledno, da akt koji se tužbom osporava nije upravni akt ili se osporenim aktom ne dira u pravo tužioca ili se mogla protiv osporenog akta izjaviti žalba odnosno ako se radi o aktu protiv kojeg se ne može voditi upravni spor ili je ista upravna stvar ranije pravosnažno riješena.

- b) kad obustavlja postupak, odnosno, u slučaju kad tužilac odustane od tužbe, bilo da se povuče iz upravnog spora, bilo u slučaju kad tuženi organ uprave u toku trajanja upravnog spora izmijeni osporeni upravni akt ili donese novi upravni pojedinačni akt s kojim je stranka zadovoljna.²⁹

8. PRESUDA U UPRAVNOM SPORU

Klasifikacija presuda u upravnim sporovima vrgi se u skladu s dva načela, a to su: s obzirom na uspjeh tužioca u upravnim sporovima i s obzirom na sadržaj pravne zaštite u upravnim sporovima.

- a) *Presude u upravnim sporovima, s obzirom na uspjeh tužioca u upravnim sporovima*, dijele se na dvije vrste i to: presude u kojima se odbija tužbeni zahtjev i presude u kojima se usvaja tužbeni zahtjev.

Presude u kojima se tužbeni zahtjev odbija jesu takve presude u kojima je tuženi zahtjev nije opravdan jer nije zasnovan na zakonu. Ovom vrstom presuda tužbeni zahtjev odbija se kad je tužba neosnovana. Kod donošenja ove vrste presuda sud u upravnom sporu cijeni, je li donesen upravni akt ili se radi o šutnji uprave. Sud može donijeti presudu iz dva razloga. Prvi je, kad sud nađe da osporenim upravnim aktom nije povrijeđen zakon na štetu tužioca, pa u tom slučaju donese presudu kojom odbija tužbu kao neosnovanu.³⁰

- b) *Presude u upravnim sporovima, s obzirom na sadržaj pravne zaštite u upravnim sporovima* - za razliku od parničnog postupka u kojem se vrši klasifikacija presuda, u upravnim sporovima to nije uobičajeno.

9. VANREDNI PRAVNI LIJEKOVI

Zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke donesene u upravnom sporu jeste vanredno pravno sredstvo koje stranka može upotrijebiti protiv odluke zbog povrede zakona ili drugog propisa ili zbog povrede pravila zakona u postupku koja je mogla utjecati na rješenje stvari pred nadležnim sudom.³¹ Zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke stranka predaje se onom sudu koji je donio odluku protiv koje se ulaže ovo vanredno pravno

²⁹ Delmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo, str. 243.

³⁰ Delmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo, str. 244.

³¹ Zakon o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 19/2002.), član 49.

sredstvo zbog povrede zakona ili nekog drugog propisa.³²

Zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke predaje se onom sudu protiv čije odluke se podnosi zahtjev, u roku od 30 dana od dana dostavljanja stranci sudske odluke. O zahtjevu za vanredno sudske odluke odlučuje nadležni sud u vijeću od trojice sudija. Zahtjev mora sadržavati označenje sudske odluke čije se preispitivanje predlaže, zatim razloge i obim u kojem se predlaže preispitivanje.

O zahtjevu za vanredno preispitivanje sudske odluke nadležni sud rješava u nejavnoj sjednici, ispituju pobijanu odluku samo u granicama zahtjeva i povreda zakona, odnosno propisa koji je u odluci primijenjen.

Povodom zahtjeva za vanredno preispitivanje sudske odluke u upravnom sporu, nadležni sud je ovlašten da donese: rješenje kojim odbacuje zahtjev ili presudu kojom odbija ili uvažava zahtjev.

Ponavljanje postupka jeste vanredno pravno sredstvo koje se ulaže protiv presuda i rješenja u upravnom sporu kojim je postupak okončan pred nadležnim sudom. Ponavljanjem postupka provjerava se zakonitost odluke koju je donio sud u upravnom sporu odnosno u postupku upravno-sudske kontrole. Razlozi za ponavljanje postupka određeni su zakonom. Da bi se moglo zatratiti ponavljanje postupka, stranka mora podnijeti tužbu najkasnije u roku od 30 dana od dana kada je saznala za razlog ponavljanja.

10. OBAVEZNOST PRESUDA IZ UPRAVNIH SPOROVA

Obaveznost presuda iz upravnih sporova proizilazi iz same uloge suda koji vrši kontrolu upravnih akata. Pri tome, sud može okončati upravni spor presudom koja je pravosnažna i obavezujuća. To je presuda koja jednako važi za sva lica tj. za državne organe i građane, bilo fizičke ili pravne osobe, organizacije, kao druge subjekte učesnike u upravnom sporu. Obavezna snaga sudske presude proizlazi iz njenog normativnog karaktera u kojem dominantnu ulogu ima obilježje autoritativnosti upravnog pojedinačnog akta kojim se završava upravni spor. S ovim, opći akt ne gubi svoj značaj, s obzirom da presuda u upravnom sporu predstavlja normu iz zakona koja je primijenjena na konkretan slučaj. Razlika je u tome, što kako kaže I. Krbek: „pravomoćnost se primjenjuje u pravilu u vezi sa određenom subjektivno-objektivnom situacijom, a ne apstraktno radi formalističke važnosti upravnog

³² Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.), član 42.

akta pod svaku cijenu". Obavezujuća pravosnažna presuda ostvaruje svoje pravno djelovanje u sljedećim slučajevima:

- 1) odbijanjem tužbe;
- 2) uvažavanjem tužbe i poništavanjem osporenog upravnog akta;
- 3) uvažavanjem tužbe i rješavanjem same upravne stvari.

Ako je tužba odbijena, tužioca obavezuje akt koji je u sporu pobijao i dužan je da po njemu postupi. To znači da pobijani upravni akt stiče pravosnažnost i tuženi organ ne smije donositi drugi akt u istoj upravnoj stvari. U slučaju odbijanja tužbe tužilac je dužan da postupi po rješenju upravnog organa koji je bio predmet upravnog spora, ukoliko to rješenje nije već ranije izvršeno, odnosno, ukoliko je osporenim upravnim aktom odbijen neki njegov zahtjev. Podnosilac povodom iste pravne stvari može ponovo, neograničeno mnogo puta, tražiti izdavanje novog upravnog akta. Zahtjev koji je odbijen iluzorno je tražiti pod istim uvjetima jer će ishod upravnog postupka i upravnog spora biti ponovno isti.

U slučaju da je tužba uvažena i osporeni akt poništen i nije potrebno od tuženog organa uprave donositi novi upravni akt, predmet se vraća u stanje u kojem se nalazio prije nego što je poništen akt donesen, pa se tužilac nalazi u istoj onoj situaciji u kojoj je bio i prije donošenja upravnog akta. U pitanju je situacija, kada je tužilac tražio od državnih organa uprave priznanje izvjesnog prava i kada je u tom slučaju bio odbijen poništenim upravnim aktom.

S obzirom, da je sudskom presudom bilo konstatovano da je državni organ pogrešno primijenio pravne propise, novim upravnim aktom ustanovljene greške moraju biti otklonjene. Taj akt zamjenjuje onaj koji je poništen i to, po pravilu s danom donošenja poništenog upravnog akta. Kada tužilac poništi osporeni upravni akt, ako prema prirodi stvari koja je bila predmet spora treba umjesto poništenog upravnog akta donijeti novi upravni akt, nadležni organ ga je dužan donijeti bez odlaganja, a najkasnije u roku od 15 dana od dana dostavljanja. Nadležni organ je pri tome vezan pravnim shvatanjima suda i primjedbama suda u pogledu postupka.

11. NAČELA KOJA NEDOSTAJU U ZAKONU U UPRAVNIM SPOROVIMA BiH

Zakon ne obuhvata Načelo izjašnjavanja stranke, koji obuhvata da, prije donošenja presude, sud mora svakoj stranci dati mogućnost izjasniti se o zahtjevima i navodima drugih stranaka, kao i o svim činjenicama i pravnim

pitanjima koja su predmet upravnog spora. Stranke mogu predlagati koje činjenice treba utvrditi te dokaze kojima se one mogu utvrđivati, ali sud nije vezan tim prijedlozima.

Zakonom nije predviđeno da se u toku upravnog spora, stranke obavještavaju o toku spora i da imaju pravo razgledavanja spisa predmeta. Zakonom se treba dozvoliti obavještavanje o toku spora i razgledavanje spisa predmeta po odobrenju suca pojedinca, te da o svome trošku imaju pravo umnožiti akte iz spisa, osim akata koji su označeni određenim stepenom tajnosti.

Zakon o upravnim sporovima BiH nije obuhvaćeno načelo prava na pošteno suđenje, te samim tim, stranka se ne može pozvati na Zakon, već se poziva na Konvenciju o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Načelo usmene rasprave nije definisano Zakon o upravnim sporovima. U upravnom sporu sud odlučuje na temelju usmene, neposredne i javne rasprave.

12. KOMUNIKACIJA IZMEĐU ORGANA I STRANKE U UPRAVNOM SPORU

Zakon o upravnim sporovima predviđa znatno veću i potpuniju zaštitu prava i pravnih interesa stranaka, te njihovu pravnu sigurnost. Zakonom je propisana nadležnost upravnih sudova da samostalno utvrđuju i provode usmene rasprave te da saglasno tome donose reformacijske, a ne samo kasatorne odluke.

Zbog složenosti sporne stvari, ili ako inače nađe da je to potrebno radi boljeg razjašnjenja stanja stvari, Sud može riješiti da se održi usmena rasprava.³³

Predviđeno je upravno sudovanje u dva stepena, što znači da stranke imaju mogućnost podnošenja žalbe protiv odluka upravnih i to kako zbog pravnih pitanja (bitne povrede prvostepenog i/ili pogrešne primjene materijalnog prava), tako i zbog činjeničnih pitanja (pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja).

U gore navedenim načelima, Zakon ne obuhvata Načelo izjašnjavanja stranke, koji obuhvata da, prije donošenja presude, sud mora svakoj stranci dati mogućnost izjasniti se o zahtjevima i navodima drugih stranaka, kao i o svim činjenicama i pravnim pitanjima koja su predmet upravnog spora. Stranke

³³ Zakon o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH" broj:19/02) član 29.

mogu predlagati koje činjenice treba utvrditi te dokaze kojima se one mogu utvrđivati, ali sud nije vezan tim prijedlozima.

13. PRAVNA ZAŠTITA OD ŠUTNJE ADMINISTRACIJE

U praksi se događa da organi i institucije s javnim ovlaštenjima ne donesu u roku ili nikako akt koji je stranka tražila. Da bi se takva mogućnost spriječila i osigurala upravno-sudska kontrola rada uprave, zakonom je predviđeno da stranka može pokrenuti upravni spor i kada nadležni organ protiv nje ne donese upravno rješenje u rokovima koji su zakonski određeni.

Nesporna je činjenica da su navedena kašnjenja uzrokovana mnogobrojnim faktorima: nedovoljnom informatiziranošću sistema, slabom kadrovskom popunjenošću, nagomilanim spisima ili u nekim slučajevima jednostavnom nesposobnošću, lijenošću pa i korumpiranošću primjenjivača norme i te do uspješnih ubrzavanja postupaka može doći samo ukoliko se svi navedeni problemi uklone.

14. PRIMJENA I EVOLUCIJA UPRAVNOG PUNE JURISDIKCIJE

Polazeći od osnovnih teorijskih opredjeljenja upravnog spora pune jurisdikcije u našem pravu, pokušava se ukazati na značaj potrebe smjelijeg i češćeg korištenja ustanove pune jurisdikcije i novih rješenja u zakonodavstvu, koja bi potaknula efikasnije ostvarivanje ciljeva upravnog spora pune jurisdikcije i pridonijela efikasnijoj pravnoj zaštiti.

Motiv za to: brže rješavanje sporova, sudska praksa mora započeti s liberalnijim tumačenjem potrebe tužbe i preko tužbenog petita, po vlastitoj inicijativi, pretvarati sporove o zakonitosti u sporove pune jurisdikcije.

Jednak bi motiv trebao inspirisati sudsku praksu i pri prekoračenju zabrane, da se upravni sporovi rješavaju na podlozi činjenica utvrđenih u upravnom postupku. Sud treba i sam utvrđivati činjenično stanje.

15. REFORMA UPRAVNOG SPORA POD UTICAJEM SUDSKE PRAKSE

Za uspješno rješenje ovog problema neophodno je razmatrati različite modele organizacije upravnog spora u nekim evropskim državama te pokušati odgovoriti na pitanje da li postoji jedinstveni evropski model institucionalne

organizacije upravnog sudstva. Upravni spor je najznačajniji vid sudskog nadzora zakonitosti upravnog akta te upravo o ispravnoj organizaciji ovoga pravnog instituta uveliko zavisi efikasnost sudskog nadzora nad djelatnošću uprave. Tako naprimjer, neki pravni teoretičari sa pravom ukazuju kako već i sama mogućnost pokretanja upravnog spora utiče na službenu osobu organa koje vodi upravni postupak, tako da ovaj prilikom rješavanja upravne stvari daleko više obraća pažnju kako na sam postupak, tako i na utvrđivanje svih činjenica i okolnosti relevantnih za donošenja zakonitog rješenja.

Prema tome, već i sama mogućnost pokretanja upravnog spora utiče u pravcu zaštite prava građana i pravnih osoba, ali isto tako i na osiguranje zakonitosti u radu tijela državne uprave, drugih državnih tijela i drugih pravnih osoba koje na temelju javnih ovlaštenja rješavaju o pravima i obavezama u upravnim stvarima.

ZAKLJUČAK

Upravni spor je spor o zakonitosti upravnog akta nastao između stranaka i nadležnih organa nakon okončanja upravnog postupka. U ovom slučaju stranka smatra da joj je upravnim aktom povrijeđeno neko pravo ili neposredni lični interes zasnovan na zakonu. Upravni spor može nastati i onda ako zakonom ovlašteni državni organ (a to je tužilac ili pravobranilac) smatra da je upravnim aktom povrijeđen zakon u korist stranke, a na štetu javnog interesa, na štetu teritorijalne zajednice ili ustanove, pa zatraži od nadležnog suda da to ispita. Osnovna načela upravnog spora nisu eksplicitno utvrđena zakonom o upravnim sporovima kao što je to slučaj u upravnom postupku gdje su načela sadržana odmah na samom početku Zakona o upravnom postupku.

Zakon o upravnim sporovima predviđa znatno veću i potpuniju zaštitu prava i pravnih interesa stranaka, te njihovu pravnu sigurnost. Zakonom je propisana nadležnost upravnih sudova da samostalno utvrđuju i provode usmene rasprave te da saglasno tome donose reformacijske a ne samo kasatorne odluke. Zakon ne obuhvata Načelo izjašnjavanja stranke, koji obuhvata da, prije donošenja presude, sud mora svakoj stranci dati mogućnost izjasniti se o zahtjevima i navodima drugih stranaka, kao i o svim činjenicama i pravnim pitanjima koja su predmet upravnog spora. Stranke mogu predlagati koje činjenice treba utvrditi te dokaze kojima se one mogu utvrđivati, ali sud nije vezan tim prijedlozima. Upravni spor je najznačajniji vid sudskog nadzora zakonitosti upravnog akta te upravo o ispravnoj organizaciji ovoga pravnog instituta uveliko zavisi efikasnost sudskog nadzora nad djelatnošću uprave. Čini se da je reforma upravnog spora u našoj zemlji neminovna, a o njoj se

već duže vrijeme i raspravlja. Posebno aktuelno pitanje koje će imati ključni uticaj na reformu upravno sudskog prava prvenstveno zavisi od koncepta institucionalne organizacije upravnog sudstva. Reforma upravnog spora mora se posmatrati u svjetlu nastojanje naše zemlje da ispuni uslove za prijem u Evropsku uniju što podrazumijeva usklađivanje nacionalnih propisa sa unapred usaglašenim nadnacionalnim standardima i modelima.

Literatura

Knjige:

1. Dedić, S. (2001). Upravno procesno pravo, Magistrat Sarajevo, Bihać - Sarajevo
2. Đelmo, Z. (2008). Upravno procesno pravo, Sarajevo
3. Kamarić M.; Festić I. (1997). Upravno pravo, Pravni fakultet u Sarajevu, Sarajevo

Pravni akti:

1. Zakon o upravnim sporovima FBiH („Službene novine Federacije BiH“ , broj 11/05 /02.03.2005.)
2. Zakon o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, broj 19/2002.)
3. Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda („Službeni glasnik BiH” broj: 6/99)